

Vnitřnosti sametové revoluce

Jan Bělíček

Kahudova umělecká reflexe porevoluční éry

Jeden z nejvýznamnějších současných českých prozaiků radikálním způsobem tematizuje českou transformaci. Rozsáhlá próza Václava Kahudy, román *Vítr, tma, přítomnost*, kterým se autor vrací po třináctileté tvůrčí pauze, neotřele prověřuje etické limity a tabu společnosti. S její novodobou mytologií přitom nakládá poměrně cynicky.

Po vydání svého předposledního románu *Proudy* v roce 2001 vyslovil Václav Kahuda v rozhovoru se Zdenkem Pavelkou pozoruhodnou charakteristiku své tvorby: „Vladimír Holan v nějakém rozhovoru kdysi řekl, že on nechce být poetický pro nějakou poetičnost, že jeho zajímá přesnost. A ta že se nevejde do žádných logických soustav a obvyklých slovních vazeb. Proto se musí vyjadřovat básnickými obrazy a poezií. Mě také zajímá ta přesnost. A abych mohl být přesný, přistupuji ke svým příběhům jako k příběhům někoho druhého.“ V novince *Vítr, tma, přítomnost*, vydané po třináctileté odmlce, se Kahuda snaží získat odstup od sebe, své generace i současnosti ještě důmyslněji než dříve.

Václav Kahuda: *Vítr, tma, přítomnost*.
Druhé město, Brno 2014, 718 stran.

[diskuse k článku je pod článkem](#)

Tady něco nehraje

Pečlivě strážena autonomie uměleckého díla, tedy jeho vyvážení ze společenských zákonitostí a morálky, mívá smysl právě v případě tvorby, která si udržuje od pozorované reality distanci, snaží se nakročit za její okraj a podat její nelichotivou, nečekanou či břitce kritickou reflexi. Kahuda tento přístup dovádí do krajnosti, když se snaží udržet si od těla i sebe samého, přestože jeho alter ego hraje v příběhu nejvýznamnější roli: své chování pozoruje, komentuje a líčí často ve velmi nelichotivých barvách. Postmoderní čtení nás ovšem naučilo obezřetnosti, a tak se za touto „nesmlouvavostí“ k sobě samému obvykle snažíme hledat strach či nechuť zaujmout stanovisko. S románem *Vítr, tma, přítomnost* je to však o něco složitější.

Kahudova poslední kniha je často prezentována jako pátrání v minulosti, jehož vypravěč se pokouší odhalit, co se stalo s jeho dědečkem, talentovaným konstruktérem, záhadně zemřelým krátce před vypuknutím druhé světové války. Po přečtení několika úvodních stran však už tušíme, že děj se bude ubírat trochu jiným směrem. Genealogické výlety do archivů a za pamětníky slouží pouze jako vratká narativní opora pro mnohomluvnou sumu porevoluční éry. Hlavní postava a zároveň vypravěč Petr (Kahudovo vlastní jméno je Petr Kratochvíl) nesouvisle a na přeskáčku rozebírá různé epizody z posledních třiceti let svého života. Kahuda tak nabízí uměleckou reflexi nejnovější české historie. Ústředními tématy knihy jsou sametová revoluce, transformace socialistického zřízení v tržní hospodářství let devadesátých a důsledky tohoto přechodu naplno zakoušené v prvním desetiletí nového tisíciletí.

Co proto při tom dostávají český disent, významné postavy české kultury, ambiciózní svazáci přetvoření ze dne na den v opory nového systému a samozřejmě také porevoluční stoupenci liberální ekonomie, včetně „profesora“ Klause: „Těch starých komunistů si vážím pro jejich oddanost přesvědčení, ale ty své vrstevníky – ty dříve svazáky a nyní členy ODS, ty bych hnal svinským krokem někam do leprosária, někam na opuštěný ostrov, ať si tam rejdí v růžových hummerech a navzájem si kradou z dršťek zlaté zuby. Že by to byl docela dobrý sociální experiment, dát jim tam vše k obživě, k práci, stroje, informační banku vědomostí, a odletět z toho ostrova ztraceného v Tichém oceánu a vrátit se za dvacet let. Co bychom tam asi našli?“ Čtenář oblažený bizarními průpovídkami plnými spravedlivého hněvu však začíná zjišťovat, že tady něco tak úplně nehraje.

Zrůdnost těla i rozumu

Už v *Houštině*, vydané poprvé v roce 1999, vykresloval Kahuda žitou skutečnost jako biologicky determinované pinožení a uspokojování základních pudů. Jako přehlídku deviací a komedii smyslů, jejíž postavy baží po bohatství, moci a vlivu a chtivě se soukají do nejbližších pohlavních orgánů, líčí Kahuda svět i v nové knize. Přesto i ve výkalu lidství občas zabliká světélko soucitu – tedy toho, co podle autora činí člověka člověkem. Právě na tomto myšlenkovém půdorysu se uskutečňuje ambiciózní rekonstrukce porevolučních dějin. Groteskní souboje různě politicky profilovaných příslušníků tajných služeb, mafiánů

a komunistických nebo později „ódeésáckých“ aparátčků totiž onu zvířecí podstatu společnosti pouze napodobují na vyšší, politické úrovni. Spiklenecké teorie, kterými se to v románu jen hemží, dokreslují atmosféru halucinačního blouznění světa, v němž bojují všichni proti všem. V přívalech kalné vody různých dějových výhonků by mohla zapadnout i následující věta: „Snad tohle je můj pozdní úkol – pokusit se popsat naprosto slepou, citovou povahu skutečnosti. Postihnout lidi, které jsem znal – jako vzorek lidstva. Pokusit se pojmenovat hlavní pohyby společnosti, které proběhly za mé generace a jejichž příčiny logicky koření v událostech, které se staly za generací předešlých.“

Kahudova pečlivě pěstěná póza spisovatele-mesiáše, který se snaží na světlo vytáhnout pravdu o současnosti, v sobě ovšem skrývá cynický škleb. „Jako starý šašek lezu do tmavého chřtánu, do zóny smrti, kde může zářit a vítězně řvát jen nejsilnější vrah své generace, predátor... král.“ Pokud má být autor důsledný a skutečně chce popsat své známé „jako vzorek lidstva“, nemůže zapomenout ani na sebe samotného. Jenomže jak to udělat? Třeba tak, že svou výpověď bude stylizovat do obvyklé obžaloby porevolučních let, kterou často slyšíme z úst lidí frustrovaných výsledky postkomunistické transformace.

S masovým rozšířením internetu se výrazně proměnil způsob, jakým se dnes vede veřejná debata, a Kahudův román se tuto proměnu pokouší umělecky zprostředkovat. Nejviditelnější a zároveň nejnebezpečnější aspekt rozkladu celku společnosti spočívá v atomizaci informačních toků. Na žádný z hlavních informačních zdrojů se nemůžeme spolehnout, protože už nás tolikrát zklamaly nebo dokonce podvedly. Domácí i zahraniční dění si tak každý interpretuje sám na základě informací, které zapadají do přednastavených obrazců světa. Co hůř, podle stejného scénáře dnes pracují i vlivná světová média (denně se o tom přesvědčujeme třeba v souvislosti s nynější krizí na Ukrajině). Stejně jako my všichni v takovém světě žije i vypravěč Kahudovy knihy – je jakýmsi obludným AntiŠvejkem, který před světem nepředstírá hloupost, ale naopak důvtip. Zatímco Haškův Švejk dokáže díky strojené naivitě a doslovnému čtení světa přežít, on chce svou falešnou prozíravostí pouze zabránit tomu, aby se nezalknul vzteky. Přesto si ponechává dostatek sebereflexe na to, aby prohlásil: „Věnuji se svým zálibám, hýčkám si svou paranoiou. I já jsem součástí tohoto světa. I já potřebuji – slast.“ Dokonale tak vystihuje svůj neslavný úděl.

To nejodpornější

Přímočarý čtenář může knihu číst jako autobiografický deník a soudit podle něho spisovatele. Kahudovo odvážné autorské gesto tomu samo nahrává: příběh kopíruje jeho životní osudy, v knize najdeme skutečně žijící postavy a vyprávění odkazuje na všeobecně známé události z nedávné historie. Na fikční povahu světa *Větru, tmy, přítomnosti* nás ovšem neustále upozorňuje „devadesátkový“ styl psaní plný slovních ornamentů, verbálních libůstek a rozvětvených souvětí. Na stylizaci narážíme možná až příliš často, což románu nepomáhá. Přechytralý čtenář by snad mohl ironické hrátky na pomezí reality a fikce považovat za autorský trik, kterým se Kahuda zříká odpovědnosti. V takovém případě by ovšem kniha *Vítr, tma, přítomnost* byla pouhým laciným vtípem, perverzně roztaženým na sedm set stran, a nemělo by smysl ji číst.

Je tu však ještě jiné řešení. A sice, že alegorii porevoluční éry nepředstavuje v této knize příběh ani téma, ale samotná forma vyprávění. Výpovědi bez jakékoli chronologie či hodnotové hierarchizace se valí na čtenáře hrabalovským proudem, v němž se mísí vysoké s nízkým, trefné postřehy s čirými fantasmagoriemi, vzletné poetické pasáže s pedofilním pornem. Kahuda jako „vrah své generace“ dostal na papír to nejodpornější z našich novodobých dějin a nechává na čtenáři, aby tuto hromadu vnitřností roztřídil.

